

Boekbesprekingen

Jørgen Pauli Jensen, *Menspsychologieën – een inleiding tot de Europese en Anglo-amerikaanse humanistische psychologie*, Boom, Meppel 1975, 185 pag., f 18,50. ISBN 90 6009 185 X.

Grabijn, de vertaler, en Huizinga, o.a. promotor van Maslow in Nederland, schrijven in het ten geleide dat de natuurwetenschap niet zo stevig meer is, dat de objectieve werkelijkheid een steeds subjectievere zaak wordt en dat het zeker is dat er in de menswetenschappen geen objectief te bestuderen werkelijkheid (meer) is.

Nog even wachten en u weet niet zeker dat u van de vorige en volgende zinnen (n)iets begrijpt.

Het boek van Jensen is gemakkelijk en moeilijk; gemakkelijk doordat je even goed op pag. 53 met het boek kunt beginnen als op pag. 167 of pag. 1 en moeilijk omdat het vermoeiend is om steeds weer te moeten lezen dat de humanistische psychologie (voortaan afgekort tot hum.ps.) de Haarlemmer olie van de sociale wetenschappen dreigt te worden.

De psychologie moet de mens 'heel' laten, is het adagium van de hum.ps. Dat de mens 'heel' gelaten moet worden, is wetenschappelijk nooit bewezen; het is een geloof dat zich afzet tegen de valse profetieën van het behaviorisme, de psychoanalyse, het reductionisme, het dogmatisch determinisme, het dogmatisch rationalisme en het dogmatisch etc. Jensen geeft echter niet altijd een juist beeld van de door hem bestreden 'valse' opvattingen; soms loopt hij zichzelf voor de voeten. Zo wordt op pagina 76 en 77 beweerd dat het behaviorisme de natuurwetenschap als ideaal heeft. Daaruit trekt Jensen de conclusie dat in het mensbeeld van het behaviorisme de mens een verstandelijk wezen is: immers de natuurwetenschappers gaan verstandig te werk. Jensen's conclusie wordt pas zinnig als men vindt dat kwijlen een vorm van redeneren is.

In één zin zou men het object (of moet men zeggen subject?) van de hum.ps. als volgt kunnen weergeven: het is een persoon, een unitas multiplex die bewust en intentioneel zin geeft aan de mensen en dingen om zich heen waarmee het door een liefdevolle relatie een spontane, creatieve en gewetensvolle zelf-ontwikkeling tot stand weet te brengen die eindigt met de dood.

De omvang van de begrippen die in de vorige zin voorkomen, is van dien aard dat men genoeg moet nemen met minder precieze methoden en vagere resultaten. De hum.ps. kent aan haar onderzoeksgebieden een hogere prioriteit toe dan aan methodische problemen. Zo'n uitgangspunt geeft m.i. iedereen het recht om te

beweren wat hem in zijn hoofd komt zonder zich te bekommeren over de methode waarmee hij zijn bewering waar kan maken. Wie de methode ondergeschikt aan het onderwerp maakt, kan niet meer staande houden dat hij wetenschappelijke pretenties heeft.

Jensen brengt een onderscheid aan tussen de Anglo-amerikaanse hum.ps., die rond 1950 als 'derde stroming' na(ast) het behaviorisme en de psychoanalyse in de U.S.A. ontstond en de Europese hum.ps. die als 'eerste stroming' in de 19de eeuw (vooral met Dilthey) ontstond. In werkelijkheid hebben deze 2 vormen van hum.ps. één oorsprong, waarover Jensen trouwens niet schrijft. De psychologie is in West-Europa immers ooit als 'leer van de ziel' begonnen, d.w.z. als 'leer van het wezen van de mens' en deze leer beperkt zich niet tot het verzamelen van feitelijkheden. Ze wil meer, ze wil een leer zijn van de uiteindelijke bestemming van de mens. Niet voor niets neemt het begrip persoon een centrale plaats in in de hum.ps.: de persoon is een nieuwe versie van de oude ziel. (Cf. Pongratz, *Problemggeschichte der Psychologie*, Bern: Francke Verlag, 1967)

Jensen is een eclecticus die kritiekloos personalisme, existentialisme en marxisme tot één leer probeert om te werken. Aan William Stern wordt als voorloper van de moderne hum.ps. relatief veel aandacht besteed; Jensen verzwijgt dat bij Stern eikels en eekhoorns ook 'personen' zijn. En dat terwijl men in de hum.ps. het continuïteitspostulaat verwerpt (volgens Jensen). Het laatste houdt in dat het dier niet 'vloeiend in de mens overgaat'. Ook een van de belangrijkste exponenten van de moderne hum.ps., Maslow, verwerpt het continuïteitspostulaat niet. (Cf. P. J. van Strien, *Maslow's halve humanisme*, in: *Intermediair* van 24-10-1975).

Jensen heeft m.i. een oppervlakkig boek geschreven waarin hij teveel persoonlijke meningen kritiekloos verder verkondigt in de veronderstelling dat je zo een 'menselijke' psychologie kunt funderen. Zijn boek is waarschijnlijk voor veel sociale wetenschappers wel aantrekkelijk, omdat het programma van de hum.ps. zich gemakkelijk laat verlaten tot een politiek programma zodat het lijkt alsof de hum.ps. een maatschappelijk relevantere bezigheid is dan b.v. de reductionistische experimentele psychologie.

J. Pieters

Helmut Junker, *Konfliktberatung in der Schule*, Kösel, München 1976, 176 blz. DM 19,80, ISBN 3-466-30162-9.

Hardnekkig noemt de Duitse arts en psychotherapeut het algemeen verbreide misverstand dat het leven op de school zich in een vrij geïsoleerd gebied zou afspelen, en weinig of niets te maken zou hebben met het dagelijks bestaan. Iedere toekomstige leraar weet echter beter en maakt zich heimelijk zorgen over het al of niet bezitten van de geheimzinnige kunst van 'orde houden'. Leraren-opleiders zijn op dit punt wel oost-indisch doof, wetend hoe complex het functioneren van de leraar in zijn klas is.

Ter opheldering van dit misverstand heeft de hoogleraar van de Gesamthochschule van Kassel zijn seminar met leraren en a.s. leraren gepubliceerd, zodat nu een helder beeld ontstaan is van de sociale relaties die zich binnen een school tussen mensen kunnen voordoen.

De grondgedachte luidt dat het onderwijsleerproces bevorderd of belemmerd wordt alnaargelang de persoonlijke contacten aan de primaire respectievelijk secundaire behoeften aan communicatie iets bijdragen of afbreuk doen. De hypothese is, dat het leren voor de leerling niet zonder meer bevredigend is voor zijn communicatieve behoeften, noch het onderwijzen voor de

leraar t.a.v. zijn maatschappelijke behoeften. Aangezien deze voorwaarden wel vervuld dienen te zijn wil er van het leren iets terechtkomen, moeten conflicten als signalen voor communicatieverbetering worden onderkend.

Junker gaat daarbij vooral praktisch te werk. Hij ziet in algemene advisering van de leerling door de leraar en meer gespecialiseerde hulp door de counselor de oplossing van een nijpend probleem. Althans voor de leerling. De maatschappelijke behoeften van de leraar raken daarbij op de achtergrond.

Bijzonder instructief voor leraren is deel II, dat een schets geeft van mogelijke soorten relaties tussen leraren onderling, leerlingen onderling en leraren en leerlingen.

Wil de toekomstige leraar zich tijdig bewust worden van zijn eigen bijdrage vanuit kennis en mentaliteit aan het sociale gebeuren binnen de klas, dan kan hij hier een uitstekend beeld vinden van wat hij goed en fout kan doen. Dat lijkt me geen geringe verdienste voor het hanteren van zo'n teer thema als de menselijke relatie.

M. J. I. Bos

F. M. J. Siegers, P. M. de Haan en A. M. P. Knoers, (red.), *Supervisie I, theorie en begrippen*, Samsom, Sociale en culturele reeks, Alphen aan de Rijn, 1975, 295 blz., f 34,50, ISBN 90 14 02416 6.

Drie jaar na het verschijnen van de eerste reader over supervisie in Nederland, blijkt een tweede druk nodig. De situatie is intussen wel zo gewijzigd, dat de bundel grotendeels herschreven moest worden: nieuwe vragen zijn opgekomen, schijnbaar geaccepteerde uitgangspunten worden opnieuw ter discussie gesteld.

Terecht wijzigde de (uitgebreide) redactie dan ook zijn doelstelling voor dit boek. Van een 'kaleidoskopisch beeld van de supervisiepraktijk en de aanwezige Nederlandse gedachtenvorming over supervisie' wordt overgestapt naar 'het verder bouwen aan een Nederlands referentiekader en het zoeken naar aansluiting bij de nieuwe ontwikkelingen in maatschappij en professies vanuit de verworvenheden van het verleden' (pag. 12). De aanzet die de eerste bundel heeft willen geven, is aangeslagen: er kan op voortgebouwd worden.

Deze tweede druk handhaaft grotendeels de oude indeling, te weten

- a. Omschrijving en doelstelling, met nieuwe artikelen van Siegers en Zier en het artikel van Nijkerk over 'Veranderende opleidingen' uit de eerste druk.
- b. Leerprocessen, waarin de bestaande bijdragen van Haan, Knoers en Van der Waals. Het artikel van Wieringa over 'Spelen in supervisie' is uitgebreid met een verwijzing naar de communicatietheorie van Watzlawick c.s., waardoor het de nieuwe titel 'Communicatie en spelen in supervisie' heeft meegekregen.
- c. Groepssupervisie: de bijdrage van Van Stegeren en Zier (Foole en Kamphorst) zijn met wat kleine wijzigingen opnieuw opgenomen. Toegevoegd is een artikel van Uley over groepssupervisie, dat reeds

eerder verscheen in het tijdschrift 'Gedrag'.

d. Supervisie op supervisie, een nieuwe categorie met een nieuw artikel van Haan.

De genoemde nieuwe bijdragen, die samen ruim de helft van het boek beslaan, vormen wat mij betreft ook het interessantste materiaal. Sommige van de oude artikelen steken daar zelfs zo mager tegen af, dat men zich afvraagt waarom deze opnieuw moesten verschijnen. De aanzet tot theorievorming van Van Stegeren bijvoorbeeld, was meer gediend met een verdere uitwerking dan met een herhaling en wat Nijkerk zegt over de veranderende opleidingen is ook niet zo opzienbarend dat het uitdrukkelijk opnieuw de aandacht verdient. Maar het boek is tenslotte een tweede druk, dus formeel zijn deze bezwaren niet van toepassing.

En hoe belangrijk de vraag naar de leerstof in supervisie ook is, zoals dit in de eerste 8 blz. uitgewerkt wordt door Van der Waals geeft het aanleiding tot zoveel begripsverwarring en onoplosbare raadsels, dat ik de aarzeling van de auteur t.a.v. herplaatsing, volledig onderschrijf. Anderzijds zijn de door hem genoemde supervisiemodellen (werk-, methode- en leergericht) niet meer weg te denken uit de huidige superviseliteratuur, en kunnen dus in deze bundel moeilijk ongenoemd blijven.

Wat betreft de nieuwe bijdragen: Siegers geeft inderdaad het in het voorwoord beloofde 'theoretisch frame, van waaruit supervisie in zijn micro-, meso- en macroaspecten verduidelijkt wordt'. Hij zegt zinnige dingen over professionalisering en organisatie, waarbij hij aan 'horizontaliseren' groot belang hecht, en geeft in het algemeen een kader aan dat uitnodigt tot verdere in-

vulling. Alleen in zijn opvatting over methodisch werken komt naar mijn smaak te weinig naar voren 'de spanning tussen het zoveel mogelijk willen garanderen van resultaat d.m.v. rationele ordening (vooral tot uiting komend in het uitvoeren van plannen en methodes) en anderzijds het accepteren van het open proceskarakter van het werk, waarbij hoogstens onderweg wordt bijgestuurd' (M. Leenstra over Supervisietheorie in TvA 76/3).

Zier is in zijn bijdrage 'leerzaam terugzien voor straks' uiterst boeiend. Hij werkt het integratiemodel verder uit ($3 \times 3 = 9$), geeft een m.i. realistische visie op een mogelijke aanpak van de maatschappijkritische komponent (binnen coöperatief lerende groepen, waarin verschillende leeropgaven zoals training, reflectie, kennisvermeerdering zijn geïntegreerd, blz. 101, 102) is voorstander van de lijn supervisie-groepssupervisie-intervisie, en biedt hiermee een stuk praktijktheorie die uitnodigt tot creatief verder denken.

Wieringa legt een aardige verbinding tussen Kadushin en Watzlawick door het betrekkingaspekt van de communicatie naar voren te halen. Als hij de door Kadushin genoemde spelen in supervisie gaat beschrijven, stapt hij m.i. te gemakkelijk heen over het feit, dat 'Games people play in supervision' geschreven is in een tijd, dat de supervisie relatie bepaald anders was dan wij het nu kennen. (Vgl. p. 190 met p. 120). En hoewel Wieringa de verschillende spelen met veel plezier beschrijft, ontkom

ik niet aan de indruk dat hier toch kwalijke praktijken worden uitgeoefend, iets wat de auteur zegt te willen vermijden.

Wat betreft de artikelen van Uleyn (varianten van rol-opvattingen bij groepssupervisors) en Haan (Supervisie als leermiddel in de scholing van supervisors), deze zijn zeer bruikbaar voor de supervisor die wil nadenken over zijn werk. Kort en goed: waardevolle praktijktheorie.

Ten slotte nog één opmerking. Wat Siegers zegt over de fasen van professionalisering en de daarmee samenhangende spanning van praktijk en opleiding (vgl. p. 67) lijkt me ook toe te passen op de mate van theorievorming. Er lijkt een spanning te bestaan tussen de inhoud van dit boek en bepaalde praktijkopvattingen van supervisie. Wanneer het afstemmingsvraagstuk in deze fase van theorieontwikkeling inderdaad centraal zou staan, dan kunnen we binnenkort publikaties verwachten van een maatschappijkritischer supervisiepraktijk dan in dit boek genoemd. Mogelijk is daarvan zelfs al iets te bespeuren in het tweede deel (supervisie 2). Dan zou ik beide boeken van harte aanbevelen, wat ik in elk geval voor dit boek doe.

(De bespreking van het tweede deel zal in een der eerstvolgende nummers opgenomen worden, red.).

M. Beukema

Mededelingen

Third International Symposium on Educational Testing

Van 27 t/m 30 juni 1977 wordt te Leiden het Third International Symposium on Educational Testing gehouden. Het programma luidt als volgt:

- 27 juni: Heredity of intelligence and education.
Sprekers: Eysenck, Jaspars, Bereiter.
- 28 juni: Fairness of selection in educational testing.
Sprekers: Petersen, Novick, Drenth, Van der Flier.
- 29 juni: Theory and practice of tailored testing.
Sprekers: Lord, Fischer, Wood.
- 30 juni: Open-end examinations: problems and techniques of analysis.
Sprekers: De Gruijter, Willmott, Wall.

Deelnemers worden uitgenodigd samenvattingen van voordrachten voor 1 februari 1977 in te dienen bij het 'program committee'. De voordrachten dienen betrekking te hebben op de onderwerpen van het symposium. De voertaal is engels. Het 'program committee' beslist voor 1 maart 1977 of een aangeboden bijdrage wordt geaccepteerd.

De toegangsprijs van het symposium bedraagt f 200,—.

Voor het indienen van samenvattingen van bijdragen en voor verdere informatie schrijve men naar: Bureau Onderzoek van Onderwijs, Rijksuniversiteit Leiden, Boerhaavelaan 2, Leiden.

Inhoud andere tijdschriften

Pedagogisch Tijdschrift, Forum voor Opvoedkunde

1e jaargang, nr. 7, september 1976

- 'Meedoen en zeker weten' als pedagogische categorie, door B. Spiecker
- Audio-visuele media, sleutels tot een universele educatie, door F. W. Prins
- Leerplanonderzoek en de contourennota, door B. Creemers en W. Hoeben
- Leerkrachtbegeleiding en informatietheorie, door P. C. van Duyne en K. Sietaram
- Mondigheid: wat is dat? door J. Noordzee
- Kroniek en documentatie
- Boekbespreking

Tijdschrift voor Orthopedagogiek

15e jaargang, nummer 7/8, juli/augustus 1976

Van de redactietafel

- BUO kinderen in het Zweedse onderwijs, door J. de Reus
- De betekenis van het onderwijs bij de psychosociale begeleiding van zieke kinderen, door W. H. G. Wolters, A. L. M. Bonekamp en F. v. d. Hulst
- Leerstoornissen, door J. Valk
- Orthopedagogische behandeling in het lager-beroeps-onderwijs (L.B.O.) door D. R. van Peer
- Schoolleider, ook een vak! door J. van Workum
- De ritmische vorm in theorie en praktijk, door P. van Heest
- Van verzorging naar opvoeding en onderwijs, door A. H. van Kooten
- Boekbespreking
- Ingezonden
- Berichten
- Regionale trainingsbijeenkomsten 1976

Tijdschrift voor Orthopedagogiek

15e jaargang, nummer 9, september 1976

Redactioneel

- Hermen J. Jacobs van ons heengegaan
- Vroegtijdige 'onderkenning' van hersenstoornissen in verband met leer- en gedragsmoeilijkheden bij kinderen, door A. F. Kalverboer
- Approaches to the early identification of educationally 'at risk' children, door K. Wedell
- De multidisciplinaire benadering van het lichamelijk gehandicapt kind en het Pető-systeem, door J. M. H. de Moor
- Signalering, diagnose en behandeling: veronderstellingen en mogelijkheden, door A. T. M. Cools en J. M. A. Hermanns
- Boekbespreking
- Berichten
- Regionale trainingsbijeenkomsten 1976

Ontvangen boeken

Ansink B. J. J., *Neuropedagogiek*, Boom, Meppel, 1976, f 39,50

Brinke St. ten, *The complete mother-tongue curriculum*, Wolters-Noordhoff-Longman, Groningen, 1976

Button L., *Gruppenarbeit mit Jugendlichen* (vertaling van Developmental Group Work with Adolescents, 1974), Kösel Verlag, München, 1976, DM. 24,—

Kunert Kr., *Einführung in die curriculare Unterrichtsplanung*, Kösel-Verlag, München, 1976, DM. 19.80

Oelkers J., *Die Vermittlung zwischen Theorie und Praxis in der Pädagogik*, Kösel Verlag, München, 1976, DM. 18.80.

Schorb B., *Leistung und Sozialisation*, Kösel Verlag, München, 1976, DM. 25.—

Schwarzer Chr., *Lehrerurteil und Schülerpersönlichkeit*, Kösel-Verlag, München, 1976, DM. 19.80

Soudijn K., *Dilemma's in sociaal wetenschappelijk onderzoek*, Boom, Meppel, 1976, f 21,—

Stone L. J. en Church J., *Beknopte Ontwikkelingspsychologie* (vertaling van Childhood and Adolescence) 8ste herziene druk, Elsevier Nederland bv., Amsterdam, 1976

Varma V. P. en Williams Ph. (Eds.), *Piaget, Psychology and Education*, Hodder and Stoughton Educational, Kent, 1976, £ 7.50

Vos J. F., *Onderwijswetenschap en marxisme*, Tjeenk Willink bv., Groningen, 1976, f 45,—

Wit J. de, Bolle H. en Meel J. H. van (Red.), *Psychologen over het kind 4. Informatie over de ontwikkeling van en hulpverlening aan kinderen en jeugd*, Tjeenk Willink bv., Groningen, f 48,—

Ontvangen rapporten

Berghs W. A. H. en Verhoeven A. F. M., *Beschrijvingsvragenlijsten. Vragenlijsten DB, OGD en Att uit het doceerstijlenonderzoek met terugkoppelingsprocedure*, N.I.V.O.R., Nijmegen

Elzinga C. H., *Methodologisch-statistische aanbevelingen voor het afstemmingsproject*, N.I.V.O.R., Nijmegen

Krogt F. J. van der, *Bibliografie: scholen, datafeedback en innovatie*, N.I.V.O.R., Nijmegen

Krogt F. J. van der, *Datafeedback Scholen en Innovatie*, N.I.V.O.R., Nijmegen

Stemerding G. J., *Regrati. Een computer-programma voor het aantonen en zichtbaar maken van Aptitude-Treatment-Interacties volgens regressie-analytische technieken*, N.I.V.O.R., Nijmegen

Schipperheijn H. en Hoff M. van 't, *I.C.I.P. Observatie Praktikum*, deel 1: Handleiding deel 2: Draaiboek, Rijksuniversiteit, Utrecht, f 10,— per stel

Bon voor de prijsbewuste Ambtenaar.

Maar die niettemin prijs stelt op een stuk zekerheid en kwaliteit
inzake ziektekostenverzekering.

**Dat kan, want de Ambtenaren
Centrale handhaaft haar thans
bekende voordelige premie voor het
gehele jaar 1977.**

Reeds voor f 616,20 per persoon per jaar (kinderen en studerende
kinderen voor de helft) heeft u een verzekering op basis van uw
ambtelijk recht: De zogenaamde 5% Regeling.

Vraag onze uitvoerige prospectus aan. Dat kan met deze bon
(invullen, uitknippen en opsturen naar de Ambtenaren Centrale,
Antwoordnummer 2831, Amsterdam)
of door even te bellen 020 - 62231

Ik wens vrijblijvend uw prospectus te ontvangen.

A 797

Mijn naam is: _____

Adres: _____

Plaats: _____

Tel. nr.: _____

Functie: _____

Onderlingen Waarborg Maatschappij tegen de gevolgen van
Ziekte en Ongeval

AC De Ambtenaren Centrale

Tussenpersoon: N.V. Verzekering-Maatschappij VZVZ,
Keizersgracht 369, Amsterdam. Tel. 020 - 62231.